

Anja Krušnik Cirnski

»SPOKOJNOST TISTEGA, KI SEDI NA VARNEM«¹

»Nekdo bi moral reči: glej, jaz sem človek, ti si človek, ni pomembno, na kateri strani so bili najini predniki. Poglejmo na stvari kot ljudje: vse strani so se motile. Torej, treba je razumeti stvari s človeške perspektive: ne gre za upravičevanje in opravičevanje dejanj, temveč za to, da poskušaš razumeti, zakaj se je nekaj zgodilo. Če lahko to prepoznamo, potem se lahko iz tega nekaj naučimo in naši generaciji ne bo treba ponoviti preteklosti.« (Joshua Oppenheimer, avtor dokumentarcev *Teater ubijanja* in *Pogled tišine*, v intervjuju za RTV Slovenija)

O besedilu

Dramsko besedilo *sedem kuharic, štirje soldati in tri sofije* je posebno ne zgolj zaradi izrazite avtorske forme, temveč tudi zaradi specifične igre in konverzacije drame med zgodovino in fiktivnostjo dramskega besedila.

Semeničeva je besedilo posvetila trem zgodovinskim osebnostim: Sophii Magdaleni Scholl, nemški politični aktivistki, Sofiji Lvovni Perovskajevi, ruski »teroristki«, in Marie-Sophie Germain, francoski znanstvenici. V edinstvenem univerzumu se tako izgovarjajo resnični podatki o teh osebah, obenem pa dramsko besedilo ostaja zvesto temu, kar je: fikcija. Tako Semeničeva zaključuje z obglavljanjem vseh treh sofij,² čeprav je takšno smrt doživela zgolj Schollova.³

¹ Besedna zveza je vzeta iz Galimbertijeve knjige *Miti našega časa*, ki jo citiram kasneje.

² Besedo »sofije« tako kot Semeničeva zapisujem z malo začetnico, saj v kontekstu tega članka prehajajo v pojem.

³ Perovskajeva je bila obsojena na smrtno kazen z obešanjem, Germainova pa je umrla zaradi raka.

Dramsko besedilo je tokrat vedno korak pred nami; ne le da nam ponudi vsa resnična dejstva, igra se tudi z avtointerpretacijo, kar je najbolj nazorno na primeru številke sedem.⁴ Kuharic prav tako ne določa nič konkretnega, Semeničeva jih nekoliko označi z določeno karakterno lastnostjo, npr. »ta fina« ali »ta pedantna«. Obenem pa imajo tudi polnarativno funkcijo, Semeničeva je to prepletla z didaskaličnostjo replik.

Tudi soldati, v tem primeru bolj rablji, niso specifični. Specifični postanejo šele v zadnjem delu, po usmrtnitvi Sophie Magdalene Scholl, ko ena od kuharic in soldati odigrajo nekaj prizorov iz njenega življenja.

Rezultat tega je, da besedilo *sedem kuharic, štirje soldati in tri sofije* ne podaja nobenega določenega dramskega časa ali prostora. Nasprotno, temu se nalašč izogne in pridobi na univerzalnosti vojn in njenih udeležencev (takšnih in drugačnih), obenem pa je – predvsem zaradi sofij – daleč od splošnega, nedorečenega in pomanjkljivega.

Besedilo ustvarja svojevrsten univerzum skorajda nenehnega vojnega stanja. Da pa lahko to vsaj približno razumemo, se moramo najprej posvetiti vojni in njenim parametrom.

Vojna, zvesta prijateljica zgodovine

Umberto Galimberti v knjigi *Miti našega časa* posveti poglavje mitu o vojni. Analizira več aspektov vojne, za nas so pomembni predvsem estetika, krutost in svetost. Pravi, da ne manjka ljudi, ki bi vojno slavili (npr. mediji), manjka teh, ki bi razkrili mit o vojni, ki zgolj prekriva grozo vojne, sprenevedanje, pomanjkanje (samo)kritike. Posledica tega je črno-bela slika o vojni.

Če gre v vojni za samooboževanje nacije (domoljubje) ali religije, gre tudi za dokazovanje večvrednosti in poniževanje sovražnika, vse to pa dosledno utiša kakršno koli nestrinjanje in kritiko. Galimberti (2011: 328) vojno povezuje tudi z nekrofilijo, »saj zahteva domačnost z lastno smrtjo«. Pravi tudi, da se za udeležence vojne le-ta nikoli ne zaključuje, saj je v povojnem času prisotna praznina, ki je bila med vojno zapolnjena z določeno močjo. V podpoglavju *Svetost vojne* piše, da je pri vojni pomembno, da se jo prikaže kot pravično, zato jo obdajo s »svetostjo« (posledično se v spopad interesov vpletejo tudi identiteta, kultura in vera).

Vojne so stalnice zgodovine, zaključuje Galimberti, ki zgodovino primerja celo s spiralo. V vedno enakem, brez pravih sprememb, vrtničastem gibanju se ne more nič spremeniti, kot se tudi ne more nič spremeniti v *sedmih kuharicah, štirih soldatih in treh sofijah*, saj eksekucije uspešno utišajo vsako nestrinjanje sleherne sofije, če je teh sploh še kaj ostalo. Spiralo, zgodovino in eksekucije podpirajo in dopuščajo kuharice, ki sodelujejo »s spokojnostjo tistega, ki sedi na varnem« (Galimberti 2011: 326).

⁴ »sedem je močno število / v sebi nosi mnogotere simbole«

»tu sem zato, da lupim krompir, ne pa da sprašujem«

Skupina sedmih kuharic je skupina zgovornih, a popolnoma neaktivnih žensk vseh vojn skozi zgodovino. Sedijo, lupijo krompir in zapolnjujejo dramsko besedilo s celim seznamom klišejev, predsodkov, modrosti.⁵ Svet in sebe so uspele prepričati, da so skupina stark, ki živi svoje življenje, kot jim je bilo zapovedano, in se ognejo kakršni koli odgovornosti do sveta in soljudi. Nasprotno, njihov vsakdan je proizvodnja hrane za vojake, kar pomeni, da so one tisti stroj, ki vojno sploh poganja.

Ker so na svetu od začetka vojn, poznajo že najhujše grozote, zato jih nič več ne preseneti. Grozljivi načini smrti se ponavljajo iz vojne v vojno, zato niti ne vedo več, kdaj je ženska rodila otroka sredi požara – ali je bilo to pred nekaj dnevi ali stoletji. Posledično so otopele, ne čutijo groze, niti žalosti. Kakor mi tudi one doživljajo vojno le še skozi številke.⁶

Trenutek, ko je otrplost občutenja prekinjena, so prav eksekucije treh sofij, a ne zaradi ganjenosti ali usmiljenja, nasprotno, prav rade modrujejo, kako bi se lahko sofijam življenje drugače izteklo, če ne bi bile razvajene teroristke. Ob tem ko sofije brez obžalovanj drvi v smrt, kuharice vzbujajo soldati. Replike kuharic so v trenutkih eksekucije polne sla.

Drugačnost sofij zavračajo z modrostjo stark, obenem pa z zavračanjem samim vedno bolj potrjujejo svoj strah pred drugačnim in novim, saj je njihov svet svet tistega, ki sedi na varnem, kot bi rekel Galimberti, ustaljena spirala, kjer so razburljivi le soldati s sekiro nad tnalom. Sofije, kot huda grožnja temu svetu, kot nasprotovanje modrosti starcev, potemtakem morajo biti usmrčene.

Sofije in smrtna kazen

Smrtna kazen se v svetovni zgodovini nenehno pojavlja. Poznamo jo že vsaj od antične Grčije. Dandanes jo povezujemo predvsem z Ameriko in serijskimi morilci, a pravzaprav je skozi zgodovino močno povezana s totalitarnimi režimi in vojnami. Gre, kot v primeru Perovskajeve in Schollove, za politično nasprotovanje, nestrinjanje, ki predstavlja alternativo določenemu (totalitarnemu) režimu.⁷ Te ljudi mora sistem eliminirati, da lahko ostale (kuharice) uspešno ohranja v delnem sprenevedanju in nezavedanju, torej deluje predvsem na zastraševanju.

»V delu o zločinih in kaznih je Beccaria dejal, da smrtna kazen ni pravica, pač pa je samo vojna, ki jo država vodi proti državljanu, za katerega misli, da je potrebno ali koristno, da ga uniči« (Makarić 2014: 38). Glede na ta citat si oglejmo tri sofije.

⁵ »vsega preveč od zmeraj, polna rit / vsega, potem pa človek ...«

⁶ »za tristo ust smo ga nalupile / potem pa nihče ni prišel jest / vsi so umrli«

⁷ Na Slovenskem je bilo po drugi svetovni vojni, tj. med letoma 1945 in 1951, podpisanih kar 211 smrtnih kazni, od tega 203 zaradi političnih kaznivih dejanj, navaja statistiko Makarić v diplomski nalogi *Smrtna kazen: pro et contra*.

Sophia Magdalena Scholl, članica Bele vrtnice, ki je bila aretirana zaradi posredovanja letakov, na katerih je pisalo, da je treba strmoglaviti nacistični režim. Med zaslišanjem je predstavila sebe in svojega brata Hansa (ki je bil prav tako usmrčen) kot osrednja akterja te akcije. Usmrtili so jo le nekaj mesecev pred dvaindvajsetim rojstnim dnevom.

Sofija Perovskajeve, potomka carice Elizabete, rojena v aristokratski družini, je bila oklicana za prvo rusko teroristko, saj je bila ena od osrednjih akterjev pri umoru carja Aleksandra II. leta 1881. Istega leta je bila zato tudi obešena.

Marie-Sophie Germain, francoska matematičarka, fizičarka in filozofinja, je pri rosnih trinajstih doživela francosko revolucijo. Navkljub temu, da so bile ženske v znanosti, milo rečeno, slabo sprejete in da je starša nista podpirala (celo nasprotno), se je izobraževala sama in tako postala ena najpomembnejših francoskih znanstvenic. Umrta je zaradi raka na dojkah.

Že po kratkih opisih intrigantnih življenj teh treh žensk lahko vidimo, zakaj so bile določenemu sistemu nevarne in zakaj so pristale v besedilu Simone Semenič med tnalom in sekiro. Pravzaprav ne gre več za pravično ali krivično, maščevanje ali odpuščanje, kot o tem govori Galimberti, temveč za indoktrinacijo slehernika, gre za eliminacijo alternativnega, eksekucijo nasprotnikov obstoječe in dominantne ideologije.

Zaključek

»Time will heal everything; but what if time is the illness?« (*Wings of Desire*)

Lahko bi rekli, da besedilo *sedem kuharic, štirje soldati in tri sofije* govori o tesni verigi prijateljic: pasivnost, strah pred drugačnim, eksekucija, vojna in ne nazadnje zgodovina ali preteklost. Joshua Oppenheimer pravi, da bi se iz le-te morali učiti in poskušati razumeti, zakaj se je nekaj zgodilo. Galimberti pa pravi, da brez pravega razsodnika, ki bi prekinil spiralo, nastalo zaradi pravičnosti in maščevanja, to ni mogoče.

Lupljenje krompirja je naš vsakdanjik. Zapolnjujemo ga s popolnoma enakimi pogovori in besedami kot kuharice. Naša apatija hrani aktualna vojna žarišča, neoliberalizem, kapitalizem, sodobno suženjstvo itn.

Sofije so usmrtili. In mi smo vnuki svojih dedov, je rekel Jerman.

Bibliografija

Galimberti, Umberto, 2011: *Miti našega časa*. Ljubljana: Modrijan.

Makarić, Danijel, 2014: *Smrtna kazen: pro et contra*. Diplomsko delo. Maribor: Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru.

Oppenheimer, Joshua: *Zgodil se je genocid, morilci pa so (bili) še vedno na oblasti*. RTV Slovenija, dostopno na <http://www.rtvlo.si/kultura/film/joshua-oppenheimer-zgodil-se-je-genocid-morilci-pa-so-bili-se-vedno-na-oblasti/365119>. 26. 6. 2015.

Filmografija

Wings of Desire (Der Himmel über Berlin), r. Wim Wenders, 1987)